

Erityisasiantuntija Sini Kumpulainen
Neuvotteleva virkamies Jussi Tikkanen
Oikeusministeriö

Asiantuntijalausunto

24.11.2021

VNS 5/2021 vp Kehityspolitiikan ylivaalikautinen selonteko Lausunto Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Oikeusministeriön näkökulmasta selonteko on erittäin kattava ja monipuolinen. Hyvää on myös se, että selonteko on valmisteltu yhteistyössä yhteiskunnan eri toimijoiden kanssa ja kehityspoliittista toimikuntaa kuullen. On erittäin hyvä, että on laadittu pidempi ylivaalikautinen selonteko, sillä se edistää kehityspolitiikan johdonmukaisuutta ja vaikuttavuutta hallitusohjelman mukaisesti. Oikeusministeriö yhtyy valtioneuvoston kehityspolitiikan ylivaalikautisen selonteon linjauksiin.

Oikeusministeriön näkökulmasta on ensiarvoisen tärkeää, että kehityspolitiikalla edistetään oikeusvaltioperiaatetta ja ihmisoikeuksia. Selonteossa otetaankin riittävästi huomioon kestävän kehityksen tavoitteet ja YK:n Agenda 2030 toimintaohjelma. Oikeusministeriö pitää selonteon erityisenä ansiona sitä, että sen lähtökohdaksi on otettu se, että kestävä kehitys saadaan aikaan parhaiten demokraattisissa maissa, joissa oikeusvaltioperiaatteet toteutuvat, yhteiskunnan instituutiot ja kansalaisyhteiskunta toimivat, ihmisoikeuksia kunnioitetaan, ja joissa talouspolitiikka ja kaupallistaloudellinen toiminta tukevat kestävän kehityksen.

Suomelle tärkeitä arvoja ovat demokratia, oikeusvaltio sekä ihmisoikeudet, mukaan luetuna yhdenvertaisuus, sukupuolten välinen tasa-arvo sekä sananvapaus ja nämä ovat myös Suomen kehityspolitiikan taustalla vaikuttavat arvot. Oikeusministeriön näkökulmasta on erinomaista, että selonteon mukaan Suomen kehityspolitiikan painipisteeksi on otettu sukupuolten välisen tasa-arvon saavuttaminen. Kuten selonteossa hyvin todetaan, sukupuolten välisen tasa-arvo on yksi keskeisimmistä kehityshaasteista ja tärkeä ihmisoikeuskysymys. Lisäksi on tärkeää tehdä työtä naisten oikeuksien parantamiseksi, naisiin kohdistuvan väkivallan vähentämiseksi ja naisten poliittisen osallistumisen lisäämiseksi. Naisiin kohdistuva väkivalta on yleistä monessa maassa. Myös tyttöjen aseman heikentyminen ja pakkoavioliitot ovat huolestuttavia ilmiöitä.

Suomi toimii kokonaisvaltaisesti ja johdonmukaisesti rauhanomaisen ja demokraattisen sekä oikeusvaltioperiaatteeseen ja hyvään hallintoon nojautuvan yhteiskuntakehityksen edistämiseksi. Rankaisemattomuuden vähentäminen kaikkein vakavimmista kansainvälisistä rikoksista ja siirtymävaiheen oikeuden mekanismit ovat keskeisiä kestävän rauhan ja kehityksen edellytyksiä

ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma ”Suomi torjuu ihmiskauppa” hyväksyttiin valtioneuvoston periaatepäätöksenä 6.5.2021. Toimintaohjelmassa on sitouduttu sisällyttämään ihmiskaupan estämisen mahdollisuuksien mukaan kehityspoliittiseen selontekoon

Postiosoite
Postadress

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress

Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet

oikeusministerio@om.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

ja pitämään huolta siitä, että ihmiskauppakysymys otetaan huomioon Suomen ulkopoliittisia tavoitteita edistettäessä niissä asiayhteyksissä, joissa se on tarpeen. Näin ollen voidaan pitää hyvänä, että selonteossa ihmiskaupan vastainen työ on nostettu useissa kohdissa esiin. On tärkeää korostaa ihmiskaupan piilorikollista luonnetta. Ihmiskaupan ilmi-tulo edellyttää viranomaisilta, etenkin poliisilta, viranomaislähtöistä paljastavaa toiminta-a. Ihmiskaupan torjunta on tärkeää, sillä useat kehittyvät maat toimivat ihmiskaupan lähtömaina myös Suomeen tulevassa ihmiskaupassa ja siihen tulisi pyrkiä vaikuttamaan lähtömaissa.

Poikkeustilan kaltaiset olosuhteet ovat uhka demokratialle, sillä epävakauden hallintaa voidaan käyttää myös syynä ihmisoikeuksien rajoittamiselle sekä kansalaisyhteiskunnan tilan ja kansalaisjärjestöjen toimintamahdollisuuksien kaventamiselle. Usein kriisitilanteet ja niiden jälkihoito mahdollistavat rajujen uudistusten tai tiukennusten läpiviennin. Sosaalista ja poliittista tilaa rajoittavien toimien tulisi olla lyhytaikaisia, mahdollisimman tarkkaan määriteltyjä ja rajattuja, ja niistä tulisi siirtyä mahdollisimman pian takaisin normaaleihin vapauksiin.

Selonteossa tuodaan esiin myös tehokas korruption torjunnan merkitys. Monessa, erityisesti kehityspoliittikan kohteena olevassa maassa, oikeusjärjestelmä toimii heikosti ja korruptio on yleistä. Korruption torjunta voidaan nähdä Suomen kehityspoliittikan tavoitteiden mahdollistajana. Yksinkertaistettuna voidaan sanoa, että jos korruptiota ei ensin pyritä kitkemään, on äärimmäisen vaikea torjua esimerkiksi ihmisoikeusloukkauksia tai ihmiskauppaa. Erityisesti kehittyvissä maissa korruptio keskeinen uhka oikeusvaltiokehitykselle tai demokratialle. Demokratia-, ihmisoikeus-, ja oikeusvaltiokysymyksiä ei useinkaan pystytä kohdemaissa ratkaisemaan, jos korruption torjuntaan ei panosteta riittävästi. Selonteossa todetaan myös, että kestävän kehityksen tavoitteet ja YK:n Agenda 2030 toimintaohjelma ovat keskeinen osa Suomen kehityspoliittikkaa. Kestävän kehityksen tavoitteiden toteuttaminen ja toimien vaikuttavuuden parantaminen edellyttävät riittävää panostusta kehittyvien maiden korruption torjuntaa tukevien rakenteiden kehittämiseen. Korruption torjunnan tulee olla osa Suomen kehityspoliittikkaa.

Selonteossa ehdotetaan, että Suomi pitää demokratia-, ihmisoikeus-, tasa-arvo- ja oikeusvaltiokysymyksiä vahvasti esillä kaikessa yhteistyössä, mukaan lukien Afrikan maiden kanssa. OM:n näkökulmasta on huomionarvoista, että useat kehittyvät maat ovat toivoneet yhteistyötä Suomen ja oikeusministeriön kanssa erityisesti oikeusvaltio- ja korruption torjunta kysymyksissä. Emme kuitenkaan ole pystyneet vastaamaan kysyntään resurssipulan vuoksi. Uuden oikeusvaltiokeskuksen perustaminen vastaa jossain määrin tähän tarpeeseen mutta kysyntää olisi enemmänkin.

Suomen kehitysyhteistyön maantieteellinen painopistealue on Afrikka. Valtioneuvoston Afrikka-strategiassa 18.3.2021 käsitellään ensi sijassa poliittisten ja kaupallistaloudellisten suhteiden vahvistamista Afrikan maiden kanssa uudenlaisen kumppanuuden pohjalta, todeten samalla, että kehitysyhteistyö on vastaisuudessaakin tärkeä osa suhteita. Oikeusministeriö on ollut mukana laatimassa Afrikka-strategiaa ja on parhaillaan laatimassa sitä koskevaa toimenpidesuunnitelmaa. Oikeusministeriö pitää demokratia-, ihmisoikeus-, tasa-arvo- ja oikeusvaltiokysymyksiä vahvasti esillä kaikessa Afrikka-yhteistyössä. Tavoitteena on lisätä monenkeskisten kansainvälisten yleissopimusten tunnettavuutta ja tukea Afrikan valtioiden liittymistä niihin.

Eri toimijoiden yhteistyö ja koordinaatio on tärkeää. Kriisinhallinnan parlamentaarisen komitean loppuraportissa *Vaikuttavaa kriisinhallintaa* todetaan, että Kriisinhallinta on keskeinen osa kansainvälisen yhteisön keinovalikoimaa konflikteissa kehitysyhteistyön, rauhanvälityksen ja muiden poliittisten toimien sekä humanitaarisen avun ohella. Konfliktin eri vaiheissa korostuvat eri välineet, kuten diplomatia, ennaltaehkäisy, rauhanvälitystoisimet sekä sotilaallinen ja siviilikriisinhallinta kohdealueen tarpeiden pohjalta. Kestävien tulosten saavuttaminen edellyttää eri keinojen oikein painotettua ja usein samanaikaista käyttöä. Suomi on johdonmukaisesti tukenut kansainvälisten toimijoiden työnjakoa ja koordinaatiota, ja kuten vuonna 2009 annetussa Suomen kokonaisvaltaisen kriisinhallinnan strategiassa on todettu, sotilaallista ja siviilikriisinhallintaa sekä kehitysyhteistyötä ja humanitaarista apua tulisi koordinoida keskenään parhaan mahdollisen yhteisvaikutuksen ja kestävien tulosten aikaansaamiseksi. Sotilaallisen ja siviilikriisinhallinnan sekä kehitysyhteistyön ja humanitaarisen avun roolit ja vastuut ovat erillisiä, mutta ne voivat olla toisiaan täydentäviä.

Oikeusministeriö pitää hyvänä, että selonteossa on nostettu monenkeskisen, sääntöpohjaisen järjestelmän toimintakyky keskeiseksi kansainvälisten ongelmien ratkaisemisessa ja kestäväen kehityksen edistämiseksi. Monenkeskistä kansainvälistä järjestelmää, YK:n toimintakykyä ja kansainvälistä oikeutta on viime aikoina haastettu monin tavoin.